

Authentiek mens zijn

in tijden van artificiële intelligentie,
populistische eenvoud
en verlangen naar echt geluk

Eerste druk © 2025 Bert Maes

Coverafbeelding: © Khorzhevskaja – Adobe Stock

ISBN: 978-94-653-1341-2

Van dezelfde auteur:

LIEFDE (2021)

Concrete sleutelementen voor de 21ste eeuw

WIJSHEID (2022)

Ongewoon gezond verstand in het dagelijks leven

SPIRITUALITEIT (2022)

Een zoektocht naar een hedendaags godsbeeld
en een pleidooi voor een nieuw mensbeeld

GENERATIE Z (2023)

De jeugd van tegenwoordig & onderwijs, werk, marketing, mentale
gezondheid, geluk, wijsheid, liefde, spiritualiteit en politiek

MENTAAL WELZIJN (2023)

Op het werk, op school en thuis

MARKETING VANUIT HET HART (2024)

6 moderne niet-manipulatieve methoden om harten te raken en de
wereld beter te maken

ONDERWIJS IN 2040 (2024)

Over het doel van onderwijs en de toekomst van leraren

HOUDEN VAN LERAREN (2024) – met Greet Decin & Sanne Baeck

Directeurs, ondersteuners en lokale besturen in actie

MENSEN MET KARAKTER (2025)

De essentiële karaktersterktes van de grootheden uit de oudheid
tot de visionairs van vandaag

Authentiek mens zijn

in tijden van artificiële intelligentie,
populistische eenvoud
en verlangen naar echt geluk

Bert Maes

*Redelijk denken veronderstelt dat je vanuit
verschillende perspectieven naar de wereld kan kijken,
dat je de 'pensée unique' in vraag kan stellen.*

Johan Verstraeten
emeritus hoogleraar ethiek, KU Leuven

*Ons brein heeft een geheim wapen, iets wat geen
enkele machine ter wereld ooit zal hebben,
ons brein is namelijk authentiek.*

Elke Geraerts
Better Minds at Work

Inhoudstafel

Inleiding: De reductie van de mens	9
Hoofdstuk 1: Wat is de essentie van het mens-zijn?	11
1.1. Antwoorden vanuit de biologie	11
1.2. Antwoorden vanuit de filosofische antropologie	12
1.3. Antwoorden vanuit spirituele tradities	18
1.4. De dimensies van de mens	21
1.5. Wat maakt de mens uniek?	26
Hoofdstuk 2: Authenticiteit	30
Hoofdstuk 3: De onechtheid van onze tijd	36
3.1. Vervreemding: het gespleten zelf in de moderne wereld	36
3.2. Populisme: het verlangen naar echtheid in een verdeelde tijd	38
3.3. Sociale media: de fragmentatie van het zelf	43
3.4. Artificiële intelligentie: tussen verlengstuk en vervreemding	45
3.5. Onderwijs: een plek om authentiek mens te worden	48
3.6. Gender: authenticiteit voorbij binaire verwachtingen	51
Hoofdstuk 4: Authenticiteit en het lichaam, thuiskomen bij jezelf	54
Hoofdstuk 5: Geluk als uitdrukking van authenticiteit	61
5.1. Een korte geschiedenis van geluk	61
5.2. De bouwstenen van geluk	66
5.3. Geluk als systeemkwestie: de maatschappelijke opdracht	75
5.4. Ulrich Libbrecht: beatitudo en de ideale mens	77
Hoofdstuk 6: Morele authenticiteit, trouw zijn voorbij jezelf	81
6.1. Ethische modellen	81
6.2. Casus: technologie omarmen zonder onszelf te verliezen	84

6.3. Casus: Gaza, morele authenticiteit onder druk	88
6.4. Ludo Abicht: pleidooi voor bedachtzaam oordelen & intelligente emotie	91
Hoofdstuk 7: Authentiek leiderschap, menselijkheid in de publieke ruimte	93
Hoofdstuk 8: Authenticiteit in liefdesrelaties	98
Hoofdstuk 9: De Nieuwe Romantiek, een revival van het menselijke?	101
Besluit: Tussen binnen en buiten, de dubbele openheid van de mens	106
Bronnen	108

Inleiding: De reductie van de mens

Wat maakt iemand tot een goede leraar? Die vraag stelde ik tijdens meerdere gelegenheden over meerdere jaren heen aan meer dan vijfhonderd mensen: driehonderd leerlingen en tweehonderd leerkrachten. De antwoorden waren uiteenlopend, maar opmerkelijk eensgezind in wat ertoe doet. Bovenaan de lijst van meestgenoemde kwaliteiten staan woorden als *empathie*, *betrokkenheid*, *passie*, *enthousiasme*, *vakkennis*, *verbinding* en opvallend vaak: *authenticiteit*.

Wanneer ik de resultaten bij verschillende gelegenheden deelde, kreeg ik regelmatig de vraag: “*Maar wat betekent dat eigenlijk, authentiek zijn?*” Ik vroeg het me ook af, maar liet het liggen zonder een echt antwoord te zoeken.

De vraag naar de betekenis van authenticiteit werd urgenter naarmate ik het voorbije jaar vaker botste op het dominante discours in ons onderwijsbeleid. Dat gaat over kennis, prestaties, leerwinst, effectiviteit, doorstroom, internationale ranking. De onderliggende aanname is helder: de mens is boven alles een rationeel wezen. Wie dat mensbeeld aanhangt, zal systemen ontwerpen die inzetten op kennisoverdracht, cognitieve groei en meetbare uitkomsten. Maar ik vraag me af: is daarin voldoende ruimte voor wat leerlingen zelf als wezenlijk benoemen? Voor empathie, verbinding, bezieling, nabijheid?

We denken zelden expliciet na over de kern van de mensheid. En toch wordt in vrijwel elke beslissing die we nemen – in onderwijs, zorg, werk, privé – een bepaald mensbeeld verondersteld. Meestal impliciet als

onuitgesproken antropologie, maar des te bepalender: het stuurt waar we op inzetten. Wie of wat de mens is lijkt vanzelfsprekend... tot systemen gaan knellen, verwachtingen botsen en mensen afhaken. En dat moment lijkt (weer) aangebroken. Burn-out, polarisatie en een groeiend gevoel van morele desoriëntatie zijn geen individuele symptomen, maar structurele signalen van een cultuur die haar mensbeeld te eng definieert.

Dit boek stelt de vraag, met enige aandrang: *Wat betekent het om authentiek mens te zijn?* Het is een poging tot verdieping. Wat gebeurt er als we onszelf en anderen reduceren tot enkel het rationele? En wat wordt mogelijk wanneer we echt ruimte maken voor de volle complexiteit van mens-zijn in onszelf en in onze samenleving?

Hoofdstuk 1: Wat is de essentie van het mens-zijn?

Wat betekent het om mens te zijn? Wat definieert onze menselijkheid? Wat onderscheidt ons van andere levende wezens? Deze vragen zijn brandend actueel in een wereld waarin artificiële intelligentie, cognitief onderwijs en polariserend populisme het menselijke soms dreigen te reduceren tot één enkel kenmerk: uitvoerder, informatieverwerker (denkende machine) of groepslid. Is dat de essentie van het mens-zijn? Aan de hand van inzichten uit de biologie, de filosofische antropologie en spirituele tradities komen we tot een samenhangend en genuanceerd beeld van de mens, niet door één dimensie te verheffen, maar door de spanningsvolle veelheid te erkennen die ons tot mens maakt: denkend en voelend, vrij en verbonden, *down to earth* en spiritueel, open naar de wereld en naar het innerlijk zelf.

1.1. Antwoorden vanuit de biologie

Wat is het juist dat de mens zo uniek maakt onder de dieren? Het is een vraag die biologen al lang bezighoudt. Zij zijn er verbaasd over dat de mens zo op andere dieren lijkt en tegelijkertijd zo anders is. De mens is een eigenaardig dier. We zijn genetisch voor 98% identiek aan chimpansees, voor 85% aan muizen, voor 84% aan honden, voor 80% aan koeien, voor 65% aan kippen en zelfs voor 60% aan bananen. Maar ons brein is uitzonderlijk groot in verhouding tot ons lichaamsgewicht. Vooral de prefrontale cortex is sterk ontwikkeld, het gebied dat instaat voor zelfreflectie, plannen en beslissingen, moreel oordelen en abstract denken. Onze

hersenen zijn ook zeer plastisch – ze blijven lang veranderbaar – met meer verbindingen tussen hersengebieden, onder andere tussen het limbisch systeem (emotie) en de neocortex (ratio). De mens is de enige soort met volledig rechtopstaande voortbeweging op twee benen. Dat heeft onder andere geleid tot vrije handen. Samen met onze verfijnde opponeerbare duimen werden zo werktuiggebruik, schrijven, beeldende kunst en techniek mogelijk op een schaal die bij andere dieren niet voorkomt. Zo goed als alle dieren communiceren, maar geen enkele soort heeft zo'n uniek spraakvermogen ontwikkeld als wij.

Tegelijk worden we zeer onrijp geboren in vergelijking met dieren. Waar veel dieren kort na de geboorte al zelfstandig kunnen staan, lopen of eten, heeft een mensenbaby jaren nodig om zich motorisch, cognitief en sociaal te ontwikkelen. We zijn vanuit biologisch oogpunt in veel opzichten ook slecht uitgerust: we hebben geen klauwen of vacht, we hebben een slechter gezichts-, gehoor- en reukvermogen, we kunnen niet snel rennen, niet vliegen, nauwelijks zwemmen, we hebben kleding nodig want we sterven gemakkelijker aan hitte of kou dan veel dieren. Al die tekortkomingen worden gecompenseerd door ons aanpassingsvermogen aan zeer diverse omstandigheden en door techniek, cultuur en sociale organisatie: de mens heeft gereedschappen, instituten, regels en taal om de wereld beheersbaar te maken.

1.2. Antwoorden vanuit de filosofische antropologie

Lange tijd domineerde de **kosmocentrische** antropologische positie in de vraag naar de menselijke essentie. Volgens de leer van het **taoïsme** komt de mens voort uit Tao, uit de natuur. De belangrijkste kwaliteit van